

Polen: Fra EU's nye håb til et demokrati i forfald

Af Nathalie Kold-Hansen

Demokratiet er under pres, retten til abort er fjernet, LGBT-personer er jaget vildt og klimakampen droppet. Hvad gik galt i Polen?

Da Polen indtrådte som NATO-medlemsland i 1999, og senere blev optaget i EU i 2004, blev det af mange endeligt betragtet som værende en del af Vesten, blot lidt mere end et årti efter Berlinmurens fald. Økonomien blomstrede, og selv da finanskrisen ramte i 2008, undgik Polen som det eneste EU-land recession.

Men gennem årene har en værdikamp langsomt udviklet sig. I 2015 vipede den stigende utilfredshed overfor det nye frie og liberale Polen regeringsmagten over til det nationalkonservative parti Lov og Retfærdighed (PiS). Den politiske situation understreger især den større og større uenighed om landets retning i forhold til identiteten og positionen i EU. På den ene side har man polakker, der støtter de sekulære og liberale værdier, som EU repræsen-

terer. På den anden side står de nationalkonservative borgere, som mener, at katolicisme går hånd i hånd med det at være polsk, og at Polen bevæger sig væk fra sin oprindelige identitet ved sin dybere integration i EU.

Regeringen har, for at sikre sig en fremtidig politisk tilslutning og en gradvis begrænsning af oppositionens handlerum, indført en lang række kontroversielle lovtiltag. Pensionsalderen for dommere er blevet sænket ved de respektive forfatningsdomstole, hvilket er i strid med EU-princippet om retlig uafhængighed og ikke-forskelsbehandling på baggrund af alder. Senere er nye dommere med politisk tilhørsforhold til regeringen blevet indsat. De statsejede medier er blevet stærkt politiserede, og siden polakkerne først stemte Lov- og Retfærdighedspartiet ind som flertalsparti i parlamentet i 2015, har regeringen ikke kun overtaget kontrollen med landets største offentlige tv-station, TVP, men også flere andre nationale medier.

Nathalie Kold-Hansen (f. 1991) har en bachelor i østeuropastudier og er alumna fra Europa-kollegiet i Natolin. Hun studerer politisk kommunikation og ledelse ved Copenhagen Business School og skriver blandt andet for Magasinet rØST.

De mange kontroversielle tiltag førte til, at EU i 2020 vedtog et nyt politisk instrument for at beskytte EU's finansielle interesser mod overtrædelser af retsstatsprincippet. Her kan medlemslande få frataget støtte, hvis retsstatsprincippet ikke overholdes. EU's udmelding om indførelsen af det nye tiltag fik Polen, sammen med Ungarn, til at tage EU's corona-genopretningsplan som gidsel: De nedlagde i november måned veto overfor både EU-planen om at etablere en corona-fond, men også budgettet for genopretningen efter pandemien.

Sort som kul

Polen er blevet mødt af stærk kritik, da landet som det eneste EU-medlemsland valgte ikke at underskrive EU's Green Deal-aftale om klimaneutralitet i 2050, som skitserer Europa-Kommissionens vision for den fremtidige grønne omstilling. Aftalen er endnu et skridt på EU's vej til at indfri Parisaftalens mål.

Netto klimaneutralitet inden 2050 er EU's primære langsigtede mål. I praksis betyder det, at det er nødvendigt at reducere drivhusgasemissionerne til et niveau, hvor samme mængde kan absorberes igen.

Årsagen til Polens manglende vilje til at indgå i aftalen kan findes i kulmineindustrien i en af Polens tunge kulregioner, Schlesien, som også er den største kulmineregion i EU. I generationer har kulmineindustrien været den primære kilde til job i Schlesien, og re-

gionen er fortsat det område i EU med det højeste beskæftigelsesniveau inden for kulminesektoren. Ifølge data fra 2016 arbejdede næsten 76.000 mennesker i den schlesiske mineindustri – over halvdelen af alle arbejdspladser med stenkul og brunkul i hele EU.

Dette betyder, at industrien ikke kun spiller en vigtig rolle for regionen, men også for Polen som helhed, hvor regionens kulmineindustri har en enorm betydning

for den polske økonomi, og hvor arbejdsløsheden også er meget lav sammenlignet med andre polske regioner. Kul genererer stadig omkring tre fjerdedele af Polens elektricitet, og Polens regering gik i 2015 også til valg på at støtte kulindustrien og indførte politikker, der har gjort det sværere at investere i vedvarende energi. Kulturelt står minedriften også stærkt i Polen. Mange familier har i generationer arbejdet i minerne, og minedriftsfagforeningen er en af de mest fremtrædende og socialt betydningsfulde i regionen, hvilket ses som en historisk kulturarv.

Kampen mod abort

Vigtigheden af kulturarv og familiemønstre er også vendt tilbage på rettighedsområdet. I oktober 2020 blev abort ved alvorlig fosterskade erklæret forfatningsstridigt. Det betyder et næsten totalforbud mod abort, herunder afslutning af graviditeter med alvorlige forsterskader. Polen havde i forvejen en af EU's mest restriktive abortlove, hvor landet sammen med Malta er de eneste, der ikke tillader abort, hvis

I generationer har kulmineindustrien været den primære kilde til job i Schlesien.

kvinden ønsker det eller har behov for det på grund af sociale forhold.

Dommen, der blev afsagt af Polens forfatningsdomstol, medfører, at abort nu

kun er lovligt i tilfælde af voldtægt, incest eller når moderens liv er i fare. Dette udløste de største masseprotester landet havde set, siden Solidaritetsbevægelsen i 1980'erne bidrog til at vælte det kommunistiske styre.

Hvis man kigger på tallene, blev der sidste år registreret 1051 lovlige aborter i Polen, hvoraf kun 26 ville være lovlige i dag med den nye lovgivning. Antallet af aborter blandt polske kvinder formodes dog at være langt højere – omkring 100.000-180.000, da de foretages illegalt eller i udlandet.

Abort har vist sig at være et af de mest splittende spørgsmål, grundet mange polakkers stærke tilhørsforhold til den katolske kirke. Siden Lov og Retfærdighed-partiet overtog magten i 2015, har regeringen ført en politik med fokus på at love de socialt udsatte, ældre og mindre uddannede polakker en tilbagevenden til et traditionelt og konservativt samfund blandet med generøs velfærdspolitik.

På samme tid har også en udtrædelse af Istanbulkonventionen, som beskytter mod og forebygger vold mod kvinder, været på tale. Polens plan om at trække sig ud af den internationale traktat om bekæmpelse af vold mod kvinder, begrundes fra regeringens side med, at Istanbulkonventionen ikke respekterer religion og fremmer kontroversielle ideologier om køn, som

bevæger sig væk fra den konservative opfattelse af kønsnormer.

Abort er nu kun er lovligt i tilfælde af voldtægt, incest eller når moderens liv er i fare.

I 2020 sluttede Polen sig også til USA ved at underskrive den såkaldte Genève-konsen-

suserklæringen. Erklæringen ses som en irttesættelse af FN's menneskerettighedsorganer, der har forsøgt at beskytte adgangen til abort, og til slutningen hertil vil fremme de traditionelle familieværdier som værende det vigtigste fundament i samfundet. Blandt underskriverne er blandt andet også Saudi-Arabien, Bahrain, De Forenede Arabiske Emirater, Irak og Libyen.

Kampen mod LGBT

Især de sidste år har den politiske diskurs været præget af fjendtlighed over for LGBTQI-miljøer, hvor en giftig retorik, fremmet af den nuværende regering, blot har gravet dybere kløfter mellem de nationalkonservative og socialliberale polakker. I 2020 kunne man i en rapport udarbejdet af International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans og Intersex Association (ILGA-Europe), som vurderer de europæiske landes forpligtelse til LGBTQI-rettigheder og lighed, se Polen falde fra et allerede svagt resultat på 28 point ud af 100 opnået i 2014, til den laveste placering blandt alle EU-lande med kun 16 point.

Lov og Retfærdighed-partiet har skildret LGBT-personer som en overhængende trussel mod den polske nationale identitet og religiøse værdier, hvor det traditionelle familieliv bliver vægtet højt.

Under sin kampagne op til præsidentvalget sidste år fordømte præsident Andrzej Duda offentligt LG-BT-rettigheidsbevægelsen som en "ideologi, der er værre end kommunismen", og underskrev et udkast til en forfatningsændring, der forbyder adoption blandt mennesker af samme køn med argumentet, at "dette beskytter polske børn".

I flere polske byer er der også blevet underskrevet erklæringer om "LG-BT-fri" zoner. Selvom ingen af disse lovforslag er juridisk bindende, blev de mødt af massiv fordømmelse internationalt, hvor flere vesteuropæiske byer suspenderede deres årelange partnerskab med deres polske søsterbyer over de vedtagne anti-LGBT-rettigheder.

Usikker fremtid

At hele verden er i funktionel koma under coronapandemien har det ikke stoppet den polske regering i at yderligere gennemføre sin nationalkonservative agenda. Den politiske situation og den nuværende regerings tiltag har kun splittet den polske befolkning yderligere.

Landet er faldet til sin laveste position nogensinde i det årlige korruptionsindeks udarbejdet af Transparency

International. Siden Polen nåede sin højeste position på 29 ud af 180 i 2015 under den tidligere regering, er det nu faldet til 45. plads under blandt andet Costa Rica og Botswana.

I 1990'erne spåede flere, at landet i starten af årtusindeskiftet ville stå midt i en blomstrende udvikling og et enormt vækstpotentiale. Men økonomiens positive tal skyggede også for en anden realitet. Den voldsomt hurtige transition fra planøkonomi til neoliberalisme har ikke været uden negative sociale konsekvenser. Transitionens skyggeside er, at den hastige udvikling har bidraget til stigende ulighed i samfundet og lønninger, der ikke har kunnet følge med en kraftig inflation.

Lov og Retfærdighed har gennem et vellykket forsøg på at give den socialt udsatte del af befolkningen følelsen af at være deres talerør, formået at tage et greb om magten, hvor en endelig genetableret følelse af anerkendelse er blevet vekslet til magt, men på bekostning af demokrati, menneskerettigheder og retsstat.

○○○